משך חכמה

פרשת וישלח פסקא כא - כט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' יא תשפ"ז טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@ybdaskal.com

להורדת כל המשך חכמה עם בינת החכמה חינם לחץ כאן

[כא]

(לה, א) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵית אֵל וְשֶׁב שָׁם וַעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאֶה אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ:

מי שאינו יכול לשמש מיטתו, אינו ראוי להקריב קרבן

(א) קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח. יתכן[1] דבזוהר פרשת ויחי דף רלט, ב אדם כי יקריב מכם (ויקרא א, ב), הכא איתרמיז מאן דיעביד פולחנא דקורבנא שלים דישתכח דכר ונוקבא כו'. לכן אמר גבי אברהם ויט אהלה (בראשית יב, ח), בתחילה נטע אהל אשתו ואחר זה שלו (בראשית רבה לט, טו), ויבן שם מזבח. וכן ביעקב ויט אהלה מהלאה למגדל עדר וכו' (בראשית לה, כא) (לכן אכסנאי) [לפי שאכסנאי] אסור בתשמיש המטה, כמבואר סוף פרק אף על פי (כתובות סה, א) [ואולי דבירושלים, דלא נתחלקה לשבטים (יומא יב, א), ואמרו אין משכירין בתים בירושלים לפי שאינן שלהם, [פרק קמא דיומא (שם)], ולא היה לעולי רגלים דין אכסנאי, והיו מותרים בתשמיש, ולא היו מבטלין מצות פריה ורביה בעלייתן לרגל, יעויין בזה], לכן אמר (בראשית לה, א) ושב שם, שיקבע דירה לדור בקביעות, ויהא מותר להיות עם נשיו, ואז יעשה מזבח,

---

[1] [כא] (לה, א) "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵית אֵל וְשֶׁב שָׁם וַעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאֶה אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ" ע"כ, יש לדקדק מהו הלשון "וְשֶׁב שָׁם".

ונראה בזה דהנה איתא בזוהר הקדוש, וז"ל (בראשית פרשת ויחי, רלט, ב) וז"ל: "כי יקריב מכם. הכא אתרמיז, מאן דיעביד פולחנא דקרבנא, שלים, דישתכח דכר ונוקבא משמע, דכתיב מכם, דישתכח בחיזו דלכון" ע"כ. [תרגום: כי יקריב מכם (ויקרא א, ב). כאן נרמז, שמי שעושה עבודת קרבן יהיה שלם, שימצא בו זכר ונקבה משמע, דכתיב מכם, שימצא במראה שלכם]. פירוש: הזוהר מדקדק מדוע כתוב לשון "מכם", ומפרש, דאדם שאינו נמצא עם נקבה אינו אדם, לכן אינו ראוי להקריב קרבן. ואינו מבואר בזוהר אם הכונה שאינו נשוי, או שעכשיו אינו יכול לשמש מטתו.

[א. ה. ולהלן בזוהר (מהדורת הסולם, ויקרא, מאמר מאן דלא אתנסיב איהו פגים, אות סג) וז"ל "ת"ח, אָדָם כִּי יַקְרִיב, לַאֲפוּקֵי מַאן דְּלָא אִתְנְסִיב, דְּהָא קָרְבָּנֵיהּ לָאו קָרְבָּן, וּבְרָכָאן לָא מִשְׁתַּכְּחָן לְגַבֵּיהּ, לָא לְעֵילָּא, וְלָא לְתַתָּא. מִמַּשְׁמַע דִּכְתִיב אָדָם כִּי יַקְרִיב, שָׁאנֵי הָכָא, דְּלָאו אִיהוּ אָדָם, וְלָא בְּכְלָלָא דְּאָדָם הוּא, וּשְׁכִינְתָּא לָא שַׁרְיָא עָלוֹהִי, בְּגִין דְּאִיהוּ פָּגִים, וְאִקְרֵי בַּעַל מוּם, וּמָאנֵי דְּמוּמָא אִתְרַחֲקָא מִכְּלָא, כ"ש לְמִדְבְּחָא לְקָרְבָּא קָרְבָּנָא" ע"כ. ופירש בעל הסולם וז"ל "תא חזי אדם וכו': בוא וראה, אדם כי יקריב, הוא להוציא מי שלא נשא אשה, כי קרבנו אינו קרבן וברכות אינן נמצאות אצלו, לא למעלה ולא למטה. ממשמע, שכתוב, אדם כי יקריב, והוא משונה, שאין הוא אדם, ולא בכלל אדם הוא, והשכינה אינו שורה עליו, משום שהוא פגום, ונקרא בעל מום, ובעל מום נתרחק מכל, כל שכן, ממזבח להקריב קרבן" עכ"ל. מבואר, דדוקא מי שלא נשא אשה אינו ראוי להקריב, לכן הביא רבינו הזוהר כאן, שאינו מפורש דוקא נשוי].

ועל פי זה יתכן לומר, שאפילו הוא נשוי, אלא שאסור לשמש מטתו גם אינו ראוי להקריב קרבן. והנה אמרו בכתובות (סה, א) שאכסנאי אסור לשמש מטתו, לכן אמר ה' "ושב שם", דרצה הקב"ה שיקריב קרבן, לכן אמר ליעקב שישב שם "שיקבע דירה לדור בקביעות, ויהא מותר להיות עם נשיו, ואז יעשה מזבח", דהיינו שלא יהיה אכסנאי במקום, אלא יעשה לעצמו דירה משלו ושב שם.

ועל פי זה יתבאר עוד כמה מקומות, דלעיל (בראשית יב, ח) באברהם כתוב "וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה מִקֶּדֶם לְבֵית אֵל וַיֵּט אָהֳלֹה בֵּית אֵל מִיָּם וְהָעַי מִקֶּדֶם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'", ואיתא בבראשית רבה (לך לך פרשה לט, טו) "ויט אהלה. אהלה כתיב, מלמד שנטע אהל שרה תחלה, ואחרי כן נטע אהלו" ע"כ. הנה, מהא דכתיב אהל עם ה"א אהלה, למדו, שקודם בנה את אהל אשתו שיהיה לה אוהל משלה, שיכול לשמש שם מטתו, ולכן רק לאחר מכן בנה מזבח לה', ולפי זה, כן עשה יעקב אבינו, דכתיב (בראשית לה, כא) "וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אָהֳלָה מֵהָלְאָה לְמִגְדַּל עֵדֶר", שבנה אהל משלו, כדי שלא יהיה אכסנאי ויהיה יכול לשמש מטתו ולהקריב [וכן כתב רבינו לעיל פסקא טז].

אלא שלפי זה קשה קצת, איך הקריבו כל ישראל קרבנות בעלייתן לרגל, והרי כולם היו אכסנאין, ואסורים בתשמיש המטה. ונראה, דכיון שירושלים לא נתחלקה לשבטים (יומא יב, א), ולכן אמרו ביומא (שם) שאין משכירין בתים בירושלים, כיון שאינם שלהם, לכן לא היו לעולי רגלים דין אכסנאים, והיו מותרים בתשמיש המטה. [א. ה. "לכן אכסנאי". ולשון זה לא מובן. ואולי צריך להיות "לפי שאכסנאי"]

משך חכמה

פרשת וישלח פסקא כא - כט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' יא תשפ"ז טל: 052-7611435 מיי"ל: y.b.daskal@ybdaskal.com

ודו"ק[2].

❖❖❖❖

[כב - המשך]

ביאור כונת המדרש ריש לקיש מייתי לה מהכא ויבן שם מזבח

ואולי[3] לזה כוון המדרש על ותצא דינה, ריש לקיש מייתי לה מהכא, ויבן שם מזבח. פירוש, דעל זה נענש בדינה בתו, לפי שבנה מזבח בחלקת השדה אשר נטה שם אהלו ולא אהלה, שלא נטה שם אהל אשתו, ובנה מזבח, ועבד פולחנא דקרבנא שלא כדין, לכן נענש שיצאה דינה, ושכם עינה אותה, לכן לרמז על זה מייתי ריש לקיש ויבן שם מזבח הנאמר אצל אברהם (יב, ז), ששם כתוב ויט אהלה (שם), ואחר זה ויבן מזבח, ולא כן עשה יעקב, שלא נטה אהל נשיו, ויצב מזבח, ולכן נענש על זה, וזה כוונה קרובה במדרש[4].

❖❖❖❖

[כג]

(לה, א) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵית אֵל וְשֶׁב שָׁם וַעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאֶה אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ:

(לה, ז) וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּית אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו:

מדוע ה' אמר ליעקב לבנות מזבח "לאל הנראה", ויעקב בנה מזבח "כי שם נגלו כו' האלוקים"

(לה, א. ז) ועשה שם מזבח וכו' ויבן שם מזבח כו' כי שם נגלו אליו האלקים. הענין[5], דמדתו של יעקב אחוזה בתרין דרועין, חסד

---

[2] **תמצית דבריו: בזוהר מבואר, שאדם שאינו עם נקבה, אינו אדם השלם. ולפי זה, אפשר, שאפילו יש לו אשה, אלא שאינו יכול לשמש מטתו אינו אדם השלם, ולכן אמר ה' ליעקב עלה בית אל וגו' שם', היינו שישב בקביעות ולא יהיה אכסנאי, דאכסנאי אסור בתשמיש המטה, ורק לאחר מכן יעשה קרבן.**

[כב - המשך]

[3] [כב – המשך] ועל פי המבואר לעיל אפשר לפרש דברי המדרש רבה, שנתקשו בו מאוד מפרשי המדרש. דעל פרשה זו של דינה איתא במדרש (בראשית רבה, פרשה פ סימן ה) וז"ל "ריש לקיש מייתי לה מהכא, ויבן שם מזבח" ע"כ והם ממש מדרש פליאה. ולאור המבואר נראה דכונת ריש לקיש לפרש מדוע נענש יעקב בדינה, ומפרש, דהנה באברהם כתוב (בראשית יב, ח) "וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה מִקֶּדֶם לְבֵית אֵל וַיֵּט אָהֳלֹה בֵּית אֵל מִיָּם וְהָעַי מִקֶּדֶם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'", דקודם נטה אוהל אשתו והיה מותר בתשמיש המטה ולאחר מכן בנה מזבח, ואף על פי שלפני כן כתוב (יב, ז) "וַיֵּרָא ה' אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' הַנִּרְאֶה אֵלָיו" ע"כ ולא נטה אהלה, כיון ששם לא היה הולך בדרך, שהיה דר בשכם, כדכתיב (ו) "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ", אבל לאחר שהלך לדרכו לבית אל, לא בנה מזבח עד שנטה אוהל שרה. אבל ביעקב בנה מזבח לפני שנטה אוהל נשיו, דכתיב (לה, ז) "וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּית אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו", ורק לאחר מכן כתוב (פסוק כא) "וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אָהֳלָה מֵהָלְאָה לְמִגְדַּל עֵדֶר", אם כן הקריב קרבן לפני שנטה אהלה, והיה אסור בתשמיש המטה, ואף על פי כן הקריב קרבנות שלא כדין, לכן נענש שיצאה דינה ושכם עינה אותה. זה כוונה קרובה במדרש.

[4] **תמצית דבריו: כונת המדרש, "ריש לקיש מייתי לה מהכא ויבן שם מזבח", לומר, שהטעם שנענש יעקב בדינה, כיון שבנה מזבח בחלקת השדה אשר נטה שם אהלו ולא אהלה, שלא נטה שם אהל אשתו, והקריב קרבנות שלא כדין, שהיה אסור באשתו.**

[כג]

[5] [כג] (לה, א) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵית אֵל וְשֶׁב שָׁם וַעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ **לָאֵל הַנִּרְאֶה** אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ", ע"כ יש לדקדק, שה' אמר ליעקב לעשות מזבח "לקל הנראה אליך", ויעקב עשה לשם "אלוקים אשר נגלה אליו", דכתיב "(לה, ז) וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּית אֵל כִּי שָׁם **נִגְלוּ** אֵלָיו **הָאֱלֹהִים** בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו". ויש לדקדק, מדוע יש שתי שינויי לשון, בין בקשת ה' לעשיית המזבח.

ונראה דאיתא במדרש רבה, על הכתוב (בראשית ב, ד) "אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם", מהו לשון "ה' אלוקים", ואמרו במדרש רבה (בראשית יב, טו) "ה' אלהים, למלך שהיו לו כוסות ריקים, אמר המלך, אם אני נותן לתוכן חמין הם מתבקעין, צונן הם מקריסין, ומה עשה המלך ערב חמין בצונן ונתן בהם ועמדו, כך אמר הקדוש

משך חכמה

פרשת וישלח פסקא כא - כט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' יא תשפ"ז טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@ybdaskal.com

ודין, והוא המתקת הדין הנקרא רחמים. ולכן אמר לו הקדוש ברוך הוא שיעשה מזבח לצד מה שמדתו אחוזה בחסד, כמו דאת אמרת, אל"ף למ"ד כל היום (תהילים נב, ג). ויעקב קיים בעצמו אם חסד כו' אם משפט לך אשירה (ברכות ס, ב), ויבן מזבח כו' כי שם נגלו אליו האלקים, היינו מה שמדתו אחוזה בדין. ולכן, במדת החסד הבא מאתערותא דלתתא נקרא אל"ף למ"ד כתיב הנראה אליו, היינו שהפועל הוא הרואה, וזה יעקב שמעורר חסד,

וכביכול הוא נראה. אבל מצד הדין, שזה בא מצד אתרעותא דלעילא, כמאמרם (מדרש רבה, בראשית יב, טו) שברא הקדוש ברוך הוא במידת הדין וכו', כתיב נגלו, היינו שיעקב לא פעל כלל מצדו, רק השם הסיר מאתו המסך החוצץ, ונגלה לו האלקים, וכאילו וילון פרוס על פניו, והוא מסיר אותו, והבן היטב[6].

ברוך הוא, אם בורא אני את העולם במדת הרחמים הוי חטייה סגיאין [הרבה חטאים], במדת הדין היאך העולם יכול לעמוד, אלא הרי אני בורא אותו במדת הדין ובמדת הרחמים, והלואי יעמוד" ע"כ.

מבואר שה' רצה לברוא את העולם במדת הדין, דבאמת הדין הוא הטוב לאדם, כיון שה' הוא תכלית הטוב, וכל דין של ה', הוא באמת טובה אמיתית, כי הוא בא לתכלית הטוב, כאב המייסר את בנו שהוא לתכלית הטוב, וזה הדרך הנכונה. אלא שראה הקב"ה שלא יוכלו בני אדם לעמוד בזה, לכן שיתף מדת חסד בבריאת העולם, אם כן מדת החסד הוא מפני מעשי האדם, שבשבילו ה' עושה חסד, כי אין בכוחו לעמוד תמיד במדת הדין, אבל באמת מצד מדת ה', ראוי היה תמיד שיהיה מדת הדין, כי הוא תכלית הטוב.

והנה אברהם הוא מדת החסד, ויצחק הוא מדת הדין, ויעקב הוא שילוב של מדת החסד והדין, כמבואר בזוהר (כרך א, רנז, א. ובעוד מקומות), והכונה בזה, שיעקב היתה מדתו להמתיק את הדינים במדת החסד.

ובזה יבואר היטב כל הדקדוקים, דהנה ה' אמר ליעקב שיעשה מזבח עם כוונות לעורר מדת החסד, כי הוא גם מדת החסד, ועל ידי זה יתעורר ה' לנהוג עם בני אדם במדת החסד, ולכן אמר לו בלשון "אל", דהוא מדת החסד, כדכתיב (תהלים נב, ג) "חֶסֶד **אֵל** כָּל הַיּוֹם", ולכן אמר בלשון "הַנִּרְאָה אֵלֶיךָ", שלשון זה משמעו שכאשר האחד מתקרב לחבירו, אז חברו נראה אליו, וזהו מדת החסד, שעל ידי מעשי בני אדם מעוררים לנהוג עמהם במדת החסד - למרות שבאמת היה ראוי תמיד לנהוג בדין.

אבל יעקב לא רצה לעשות כן, אלא רצה לעבוד את ה' בכל מדה ומדה, וכמו שאמרו חז"ל בברכות (ס, ב) שחייב אדם לברך על הרעה, באותה שמחה כמו שמברך על הטובה, ולמדו זאת מהכתוב (תהלים קא, א) "חֶסֶד וּמִשְׁפָּט אָשִׁירָה לְךָ ה' אֲזַמֵּרָה" ואמרו "אם חסד - אשירה, ואם משפט – אשירה", לכן יעקב לא רצה לעורר דוקא שינהג ה' במדת החסד, אלא אף בדין, שכל מה שה' עושה הוא טוב ורחמים. [ואולי לכן מתה רחל מיד לאחר מכן, כי ביקש שינהג עמו ה' במדת הדין].

והנה הנהגת העולם במדת הדין אינה מפני מעשי בני אדם, אלא כך עלתה במחשבה לפני הבורא לברוא את העולם, שהיא ההנהגה הטובה בתכלית לבני אדם, אלא שכלפי חוץ נראה הדין כדבר רע, וחסד כדבר טוב, אבל באמת הוא להפך, אלא שיש מסך מבדיל לראות את הטוב שבדין, אבל כשזוכה האדם, נגלה לו שזה באמת טוב.

והנה לשון גילוי הוא על הדבר שנמצא כאן, אלא שיש עליו כיסוי ואינו נגלה, וכשמסיר הכיסוי נגלה לו הדבר, מה שאין כן לשון "נראה", משמעו שהיה רחוק והתקרב ונראה. לכן, כשבנה מזבח עם כוונות לעורר מדת הדין, כתוב לשון "אלוקים", כי בכל מקום שכתוב אלוקים, הוא דין, כדאיתא במדרש רבה (נח, לג, ג), ולכן כתוב לשון "נגלה", שכשזוכה האדם לראות את הטוב שבדין, הוא כגילוי שמסיר המסך המסתיר לראות את הטוב שבדין. ומיושב היטב כל הדקדוקים בסייעתא דשמיא. [ובאמת אין לי עסק בנסתרות, ואני תפלה שזכיתי לכוון לדעת קדשו].

[6] **תמצית דבריו: מדוע ה' אמר ליעקב לבנות מזבח "לאל הנראה", יעקב בנה מזבח "כי שם נגלו כו' האלוקים" – ונראה, שה' אמר ליעקב לבנות מזבח בכוונה לעורר מדת החסד, כי יעקב הוא גם מדת החסד, לכן כתוב** "וַיַּעַשׂ שָׁם מִזְבֵּחַ **לָאֵל הַנִּרְאֶה** אֵלָיו", **ש"קל" הוא חסד, ולכן כתוב "נראה" שחסד בא על ידי מעשי בני אדם, ונראים על ידם. אבל יעקב ביקש לנהוג במדת הדין, לכן בנה מזבח בכונה של דין, ולכן כתוב לשון גילוי, כי כשזוכה האדם, הוא רואה שהדין הוא תכלית הטוב, נמצא שהטוב כאן, אלא שהוא מכוסה, וכשמסיר המסך המבדיל, רואה אותו, לכן כתוב בעשיית המזבח,** "כִּי שָׁם **נִגְלוּ** אֵלָיו **הָאֱלֹהִים**".

משך חכמה

פרשת וישלח פסקא כא - כט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' יא תשפ"ז טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@ybdaskal.com

❖❖❖❖

[כד]

(לה, א) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵית אֵל וְשֶׁב שָׁם וַעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאֶה אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ:

מדוע ציוה ה' ליעקב לעשות מזבח, ולא מצאנו שה' אמר זאת לאף אחד

(לה, א) לא[7] מצאנו בשום אדם שיצוהו השם יתברך לעשות מזבח, לבד יעקב בפעם הזאת. והנראה, משום דאמרו (ישעיה סא, ח) שונא גזל בעולה, והבאתם לה' את הגזול וכו' הירצך (מלאכי א, יג), ויעקב חשש שמא יש בידי גזל משלל שכם, לכן הודיעו הקדוש ברוך הוא שלא ישים לבו, שאין בהם חשש גזל כלום[8].

❖❖❖❖

[כה]

(לה, ב) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסִרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם וְהִטַּהֲרוּ וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם:

---

[7] [כד] (לה, א) "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵית אֵל וְשֶׁב שָׁם וַעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאֶה אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ" ע"כ. יש לדקדק, מדוע ציוה ה' ליעקב שיעשה מזבח, ולא מצאנו בשום מקום שה' ציוה על אדם לעשות לו מזבח, ואפילו ליעקב, רק כאן ציוהו. ונראה, דכיון שאסור להקריב קרבן בגזל, כדכתיב (ישעיהו סא, ח) "כִּי אֲנִי ה' אֹהֵב מִשְׁפָּט שֹׂנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה", וכתיב (מלאכי א, יג) "אָמַר ה' צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם גָּזוּל וְאֶת הַפִּסֵּחַ וְאֶת הַחוֹלָה וַהֲבֵאתֶם אֶת הַמִּנְחָה הַאֶרְצֶה אוֹתָהּ מִיֶּדְכֶם אָמַר ה'" [א. ה. ורבינו כתב 'הירצך' דאין דרכו לדקדק בלשון הכתוב. ונראה דנקט לישנא דקרא התם בפסוק ח' "הירצך או הישא פניך"], לפיכך לא רצה יעקב להביא קרבן משלל שלקחו משכם, שחשש שגזל הוא בידו, לפיכך ציוהו ה', שיקריב קרבן, ולא יחשוש מגזל כלל.

[8] **תמצית דבריו: הטעם שה' ציוה ליעקב לעשות מזבח - אע"פ שבשום מקום לא ציוה כן - כיון שחשש יעקב שממון שכם גזל הוא, לכן אמר ה' שיקריב קרבן מהם, כי שלו הוא בדין.**

[כה]

[9] [כה] (לה, ב) "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסִרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם וְהִטַּהֲרוּ וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם", ע"כ. יש לדקדק, מדוע אמר להם יעקב להחליף השמלות. [ורש"י פירש "והחליפו שמלותיכם - שמא יש בידכם כסות של עבודה זרה", וקשה לומר שבני יעקב לבשו בגדים מעבודה זרה].

ונראה לפרש, על פי הרמב"ן (בראשית כו, ה ד"ה וישמור) שכתב וז"ל "והנראה אלי מדעת רבותינו, שלמד אברהם אבינו התורה כלה ברוח הקדש ועסק בה ובטעמי מצותיה וסודותיה, ושמר אותה כולה כמי שאינו מצווה ועושה, ושמירתו אותה היה בארץ בלבד, ויעקב בחוצה לארץ נשא האחיות, וכן עמרם, כי המצות משפט אלהי הארץ הן, אף על פי שהוזהרנו בחובת הגוף בכל מקום (קדושין לו ב). וכבר רמזו רבותינו הסוד הזה (בספרי דברים פסקא מג), ואני אעירך בו בעזרת השם (ויקרא יח כה, דברים יא יח)" עכ"ל. לפי זה יש לומר שהיו לבושים בגדי שעטנז בחרן, ולכן עכשיו שנכנסו לארץ ישראל, ציוה להם יעקב להחליף הבגדים שלא יהיה בהם שעטנז.

[10] **תמצית דבריו: הטעם שציוה להחליף שמלותם, אפשר לומר לפי הרמב"ן שלא שמרו האבות את התורה רק בארץ ישראל, לפי זה יש לומר שהיו השבטים בחרן לבושים שעטנז, ולכן כשנכנסו לארץ ישראל, ציוה להם יעקב להחליף השמלות.**

מדוע ציוה להחליף את השמלות

(ב) החליפו שמלותיכם. יתכן[9] לפירוש רמב"ן (בראשית כו, ה ד"ה וישמור) ששמרו תורה רק בארץ ישראל, לכן היו לבושים בגדי שעטנז בחוץ לארץ, ואמר להם עתה להחליף שמלותם, ודו"ק[10].

❖❖❖❖

[כו]

(לה, ד) וַיִּתְּנוּ אֶל יַעֲקֹב אֵת כָּל אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּטְמֹן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאַלָּה אֲשֶׁר עִם שְׁכֶם:

א. מהו אריכות הלשון "אֲשֶׁר בְּיָדָם", "אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם". ב. איך יתכן שבני יעקב שמו באוזניהם נזמים של עבודה זרה. ג. מדוע הנזמים שבאוזני נשותם לא הסירו.

(לה, ד) ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר אשר בידם ואת הנזמים אשר באזניהם. פירוש[11], באזני אלהי הנכר, דהוה תכשיטי

[כו]

[11] [כו] (לה, ד) "וַיִּתְּנוּ אֶל יַעֲקֹב אֵת כָּל אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּטְמֹן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאַלָּה אֲשֶׁר עִם שְׁכֶם", יש לדקדק:

משך חכמה

פרשת וישלח פסקא כא - כט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' יא תשפ"ז טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@ybdaskal.com

עבודה זרה, ואסורים להדיוט בהנאה. ולפי זה נראה, דהך אשר בידם, קאי גם כן על העבודה זרה, והוא על פי מה ששנינו (עבודה זרה מ, ב) כל הצלמים אסורים כו' רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף כל שיש בידו כל דבר. וזה שאמר, את כל אלהי הנכר, מה המה אלהי הנכר, אשר בידם, כרבן שמעון בן גמליאל, דמי שיש בידו כל דבר, ואת הנזמים אשר באזני אלהי הנכר. או אפשר, דהנה עבודה זרה של עובדי גילולים, עד שלא באו ליד ישראל, מצי גוי לבטלינהו, ומשבא, אינו מבטל (עבודה זרה סד, ב. יורה דעה קמו, ב). ולכן אמר אשר בידם, דכיון שבאו לידם, תו לא מהני להו ביטול, ודו"ק: אולם לשיטת הרמב"ן (חידושי הרמב"ן, עבודה זרה נג, ב ד"ה ואי) הוא דרבנן, ומן התורה מצי לבטלינהו, צריך לומר דקיים מצות דרבנן. ועיין מה שכתב הרמב"ן בפירושו כאן דברי נועם[12].

א. בפסוק ב' כתוב "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסִרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם", אם כן מהו אריכות הלשון "אֲשֶׁר בְּיָדָם", "אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם". ב. איך יתכן שבני יעקב שמו באוזניהם נזמים של עבודה זרה. ג. מדוע הנזמים שבאוזני נשותם לא הסירו.

ונראה, דכל לשון הכתוב עולה על העבודה זרה. דהנה איתא בעבודה זרה (מ, ב) דאם מוצא צלמים, ואין ידוע אם נעשו לעבודה זרה, לפי רבן שמעון בן גמליאל, אם יש בידם של הצלמים חפץ, זה מורה על שלטון ושררה, ותולין שצלם של עבודה זרה הוא.

וזה ביאור הכתוב, וַיִּתְּנוּ אֶל יַעֲקֹב אֵת כָּל אֱלֹהֵי הַנֵּכָר", ואיזה צלמים נתנו אליו "אֲשֶׁר בְּיָדָם", שהיה בידם איזה חפץ, שאז מסתמא של עבודה זרה הם. וכן המשך הכתוב "וְאֶת הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם", פירושו, באוזניהם של הצלמים, שכל נוי עבודה זרה אסור כעבודה זרה עצמה, כמבואר במסכת עבודה זרה (נא, ב). אבל בני יעקב וכלותיו לא ענדו חלילה נזמי העבודה זרה. ומיושב הכל בס"ד.

עוד אפשר לפרש, על פי המבואר בעבודה זרה (נג, א. יורה דעה קלט, ב), דעבודה זרה של ישראל אינה בטלה עולמית, ושל גוי יש לה ביטול. לכן, עד שלא באו לידם היה להם ביטול, אבל כיון שבאו לידם, וזכו בה, שלהם היא ואין להם ביטול, לכן דקדק הכתוב לומר אשר בידם, אשר באוזניהם, כלומר ברשותם, שזכו בהם, ואין להם ביטול אלא לקבור אותם. אלא שעוד יש לדקדק, לפי שיטת הרמב"ן (חידושי הרמב"ן עבודה זרה נג, ב) שכתב וז"ל "אי נמי, עיקר קרא כי כתיב בישראל העובד ע"ז כתיב, אבל ע"ז דנכרי ביד ישראל, יש לה בטלה מן התורה, ולא אסרוה אלא משום גזירה" עכ"ל, לפי זה, עבודה זרה זו שבאו לידם של בני יעקב היה לה ביטול מן התורה. וצריך לומר, שיעקב ובניו קיימו גם מצוות דרבנן.

והנה לפי פירוש זה מיושב היטב דקדוק א', מדוע כתוב "אֲשֶׁר בְּיָדָם", "אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם", ללמד שלכן לא היה להם ביטול, אלא שנשאר קשה דקדוק ב' ג' איך יתכן שבני יעקב השתמשו בהם, ומדוע רק נזמים שלהם הסירו, ועל פי הרמב"ן יש ליישב כל זאת, דז"ל הרמב"ן (בראשית לה, ד) "ויטמון אותם יעקב - עבודה זרה ומשמשיה אינן מן הנקברים, אבל צריך שיהא מפרר וזורה לרוח או מטיל לים (ע"ז מג ב). והנראה אלי, כי בני יעקב לא לקחו עבודה זרה ומשמשיה משכם עד שנתבטלה והותרה להם, שהעכו"ם מבטל עבודה זרה בעל כרחו (שם מג א), והנה היא מותרת להם. אבל יעקב צוה להסיר אותה לטהרת הקדש שיהיו ראויים לעבוד את השם ולהקריב לפניו קרבן, כאשר צוה להם בטבילה וחלוף הבגדים, והיה די להם בקבורה, ולכן טמן אותם תחת האלה במקום שלא יעבד בו ולא יזרע" עכ"ל. פירוש, דהוקשה לרמב"ן, מדוע טמן יעקב העבודה זרה, והרי צריך לפרר ולזרות בים, ומתרץ, דבאמת בני יעקב כפו על בני שכם לבטל העבודה זרה, וכבר נתבטלה, אלא שיעקב רצה שיהיו ראויים לעבוד את השם, ולהקריב קרבן, לכן לטהרת הקודש ציוה עליהם לטבול ולהחליף את הבגדים, ולכן היה די להם בקבורה.

ולפי הרמב"ן מתורץ כל הדקדוקים, דלכן כתוב "אֲשֶׁר בְּיָדָם", "אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם", ללמד שהשתמשו בהם, ועל כורחך שבטלום, ולכן היה די להם בהטמנה, ומתורץ מדוע כתוב דוקא מה שבאוזניהם שלהם ולא של נשותיהם, כי רק הם מקריבי הקרבן ולא נשותיהן, והנזמים שאוזני נשותיהן באמת לא הטמין, ומיושב היטב כל הדקדוקים בס"ד.

[12] **תמצית דבריו: מה שכתוב "אֲשֶׁר בְּיָדָם", "אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם". אפשר לפרש בג' אופנים: א. "אֲשֶׁר בְּיָדָם" – של העבודה זרה, וזה סימן של צלמים שהם של עבודה זרה, ולכן הטמין, "אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם" – של העבודה זרה, ותכשיטי עבודה זרה אסורים בהנאה. ב. "אֲשֶׁר בְּיָדָם", "אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם", דעבודה זרה של גוי יש לה ביטול, אבל אם באה ליד ישראל אין לה ביטול, לכן לא ביטלום. ג. "אֲשֶׁר בְּיָדָם", "אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם" כיון שבטלום לפני כן, אלא שלחומרא מפני הקרבן הטמין אותם יעקב, לכן לא נטל מאוזן הנשים, ולכן די להם בהטמנה, דעבודה זרה ממש צריכה פירור וזורה לים.**

משך חכמה

פרשת וישלח פסקא כא - כט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' יא תשפ"ז טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@ybdaskal.com

❖❖❖❖

[כז]

(לה, ד) וַיִּתְּנוּ אֶל יַעֲקֹב אֵת כָּל אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּטְמֹן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלָה אֲשֶׁר עִם שְׁכֶם:

מה ביאור הכתוב במלכים "אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר שָׂם שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל"

ויטמן אתם יעקב. ירושלמי[13] עבודה זרה פרק ה' הלכה ד' רבי ישמעאל ב"ר יוסי, דלית אתון סגדין להדין טורא אלא לצלמני דתותיה, דכתיב ויטמון יעקב כו'. ובזה מבואר המקרא במלכים ב' יז, לד עד היום הזה כו' וכמצוה אשר צוה ה' את בני יעקב אשר שם שמו ישראל. דהכוונה, דבשעה ששם שמו ישראל, אז הטמין העבודה זרה תחת האלה עם שכם, ועובדים לעבודה זרה זו שתחת ההר. וכזה דריש במדרש רבה פרשת וישלח (פרשה פב, ה) על קרא דגוי וקהל גוים (בראשית לה, יא), את הקרא דגבי אליהו (מלכים-א יח, לא) שתים עשרה אבנים כו' אשר היה כו' ישראל יהיה שמך, יעויין שם, ודו"ק[14].

[כז]

[13] [כז] (לה, ד) "וַיִּתְּנוּ אֶל יַעֲקֹב אֵת כָּל אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם, וַיִּטְמֹן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלָה אֲשֶׁר עִם שְׁכֶם" ע"כ.

איתא בירושלמי [הנני מעתיקו עם פירוש ידיד נפש] וז"ל (עבודה זרה פרק ה הלכה ד) "**רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בִּי רַבִּי יוֹסֵי אָזַל לְהָדָא נִיפּוֹלִיהּ** הלך לעיר של כותים **אָתוּן כּוּתַנְיָא לְגַבֵּיהּ** באו כותים לפניו **אֲמַר לוֹן** אמר להם **אֲנָא מֵחֲמֵי לְכוֹן דְּלֵית אָתוּן סְגָדִין לְאֲהִין טוֹרָא אֶלָּא לְצַלְמָנְיָא דְּתַחֲוֹתוֹי** אני אראה לכם שאתם לא משתחווים להר גריזים, אותו אתם מכבדים, אלא לתכשיטים והפסילים הטמונים בו, אותם פסילים שהטמין יעקב **דִּכְתִיב (בראשית לה) וַיִּטְמֹן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלָה אֲשֶׁר עִם שְׁכֶם. שָׁמַע קָלִין אָמְרִין** שמע מביניהם קולות האומרים **נִקְרוֹץ נְסַדֵּר לְאֵילִין כּוֹבָיָא** נשכים מחר לסדר את הקוצים האלה. והם דברו ברמזים שלא יבין את כוונתם. **וְיָדַע** והוא הבין **דְּאִינוּן בָּעוּ מִיקְטַלוּנֵיהּ** שהם רוצים להרגו **וְקָרַץ וּנְפַק לֵיהּ** והשכים ויצא" ע"כ. מבואר, שהכותים היו עובדים את העבודה זרה שהטמין יעקב תחת האלה בשכם.

ועל פי זה יתבאר כונת הכתוב במלכים על הכותים (מלכים-ב יז, לג-לד) "(לג) אֶת ה' הָיוּ יְרֵאִים וְאֶת אֱלֹהֵיהֶם הָיוּ עֹבְדִים כְּמִשְׁפַּט הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִגְלוּ אֹתָם מִשָּׁם: (לד) עַד הַיּוֹם הַזֶּה הֵם עֹשִׂים כַּמִּשְׁפָּטִים הָרִאשֹׁנִים אֵינָם יְרֵאִים אֶת ה' וְאֵינָם עֹשִׂים כְּחֻקָּתָם וּכְמִשְׁפָּטָם וְכַתּוֹרָה וְכַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר שָׂם שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל" ע"כ. והמילים "אֲשֶׁר שָׂם שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל" צריכים ביאור, מה נתכון הכתוב בזה

ולפי הירושלמי מבואר היטב, דמיד לאחר שהטמין יעקב את העבודה זרה תחת האלה (לה, ד), קרא ה' את שמו של יעקב ישראל (לה, י), דכיון שטיהר את עצמו ואת בניו מהעבודה זרה, היה ראוי להקרא שמו ישראל על ידי ה',

וזה כונת הכתוב במלכים על הכותים "וְאֵינָם עֹשִׂים כְּחֻקָּתָם וּכְמִשְׁפָּטָם וְכַתּוֹרָה וְכַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת בְּנֵי יַעֲקֹב **אֲשֶׁר שָׂם שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל**", שמעיד הכתוב, שאינם משתחוים להר גריזים, אלא כונתם לעבודה זרה שתחת האלה שהטמין יעקב, כאשר קרא לו ה' ישראל.

ויש להביא ראיה לפירוש זה, ממדרש רבה. דהנה, כשהקריב אליהו שחוטי חוץ בשעת איסור הבמות, כתוב במלכים-א (יח, לא) "וַיִּקַּח אֲלִיָּהוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים כְּמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר הָיָה דְבַר ה' אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ", וגם כאן יש לדקדק, מה ענין לכתוב כאן ש"שם ה' ליעקב שם ישראל". ומפרש המדרש רבה, דהכונה היא, שכאשר נתן ה' ליעקב שם ישראל (לה, י), רמז לו שאחד מזרעו יקריב שחוטי חוץ כקהל עמים (לה, יא). דז"ל בראשית רבה (פרשת וישלח פרשה פב סימן ה) "ר' יודן ור' איבו ור' משין בן נגרי (נגדי) בשם ר' יוחנן אמרו, עתידין בניך לעשות גוי כקהל עמים, מה קהל עמים מקריבין בשעת איסור במות, אף בניך מקריבים בשעת איסור במות, ר' חנינא מייתי לה מהכא (מלכים א יח) ויקח אליהו שתים עשרה אבנים וגו', אשר היה דבר ה' אליו לאמר ישראל יהיה שמך, שמשעה שנתן לו השם הזה, נאמר לו גוי וקהל גוים יהיה ממך" ע"כ. וזה כונת הכתוב במלכים, לרמז, שכבר התנבא יעקב שיקריב אליהו שחוטי חוץ בהר הכרמל בשעת איסור הבמות כשקרא שמו ישראל, שישראל היא בחינה גבוהה מאוד, ולהעמיד הדת על תילה מותר לנביא לעבור על התורה.

[14] **תמצית דבריו: מבואר בירושלמי, שהכותים שהיו משתחוים להר גריזים, באמת אין כונתם להר, אלא לעבודה זרה שתחת ההר שהטמין יעקב אבינו, כשקרא ה' את שמו ישראל. וזה כונת הכתוב במלכים "וְאֵינָם עֹשִׂים כְּחֻקָּתָם וּכְמִשְׁפָּטָם וְכַתּוֹרָה וְכַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר שָׂם שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל". וכעין זה דרשו במדרש רבה, בענין קרבן חוץ של אליהו בהר הכרמל.**

משך חכמה

פרשת וישלח פסקא כא - כט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' יא תשפ"ז טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@ybdaskal.com

❖❖❖❖

[כח - המשך]

מדוע במלכים, שכרת יהושע עם הכותים שלא יעבדו עבודה זרה, כתוב ג' פעמים "ולא תראו אלוקים אחרים"

ובהד[15] קראי דמלכים יש לבאר עוד שם (מלכים-ב יז, לה-לט). ויצום לאמר לא תיראו אלהים אחרים ולא תשתחוו כו' כו' ואת החוקים כו' והמצוה אשר כתב לכם תשמרון כו' ולא תיראו אלהים אחרים. והברית אשר כרתי אתכם לא תשכחו ולא תיראו אלהים אחרים. דמה שכפל ושלש לא תיראו וכו' בענין זה, נראה,

---

[כח]

[15] [כח] ועל פי המבואר יתבאר עוד שם. דז"ל הכתובים (מלכים ב יז) – "(לה) וַיִּכְרֹת ה' אִתָּם בְּרִית וַיְצַוֵּם לֵאמֹר **לֹא תִירְאוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים** וְלֹא תִשְׁתַּחֲווּ לָהֶם וְלֹא תַעַבְדוּם וְלֹא תִזְבְּחוּ לָהֶם: (לו) כִּי אִם ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה אֹתוֹ תִירָאוּ וְלוֹ תִשְׁתַּחֲווּ וְלוֹ תִזְבָּחוּ: (לז) וְאֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַב לָכֶם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת כָּל הַיָּמִים **וְלֹא תִירְאוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים**: (לח) וְהַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתְּכֶם לֹא תִשְׁכָּחוּ **וְלֹא תִירְאוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים**: (לט) כִּי אִם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם תִּירָאוּ וְהוּא יַצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד כָּל אֹיְבֵיכֶם: (מ) וְלֹא שָׁמְעוּ כִּי אִם כְּמִשְׁפָּטָם הָרִאשׁוֹן הֵם עֹשִׂים: (מא) וַיִּהְיוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְרֵאִים אֶת ה' וְאֶת פְּסִילֵיהֶם הָיוּ עֹבְדִים גַּם בְּנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבֹתָם הֵם עֹשִׂים עַד הַיּוֹם הַזֶּה".

הנה הוא דבר פלא, מדוע חוזר הכתוב שלושה פעמים על הברית "שלא יראו אלוהים אחרים".

ונראה, דהכתובים כוללים כל סוגי העבודה זרה ועונשיהן, על פי הא דתנן (סנהדרין ס, ב) "העובד עבודה זרה, אחד העובד, ואחד הזובח, ואחד המקטר, ואחד המנסך, ואחד המשתחוה, ואחד המקבלו עליו לאלוה, והאומר לו אלי אתה. אבל המגפף והמנשק והמכבד והמרבץ והמרחץ הסך המלביש והמנעיל, עובר בלא תעשה. הנודר בשמו, והמקיים בשמו עובר בלא תעשה" ע"כ. כל מתבונן יראה שיש ג' חלוקות במשנה, ויבואר להלן על פי הש"ס בסנהדרין, שהם ג' חילוקי עונשין: א. חייב מיתה. ב. חייב מלקות. ג. לא תעשה בלבד.

בתחלה המשנה מפרשת, הא דתנן לעיל מיניה (סנהדרין נג, א) אלו הן הנסקלין כו' העובד עבודה זרה, ועל זה תנן אחד העובד כו', מבואר דעבודות אלו חייב סקילה, והטעם, שעבודות אלו הן מיוחדות לעבודה זרה לכל העבודות, לכן לעולם חייב מיתה עליהן. וכן המקבלו באלוה, ואומר אלי אתה, כיון שקבלו ממש כאלוה חייב מיתה, ועל זה כתוב (לה) "וַיִּכְרֹת ה' אִתָּם בְּרִית וַיְצַוֵּם לֵאמֹר **לֹא תִירְאוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים** וְלֹא תִשְׁתַּחֲווּ לָהֶם וְלֹא תַעַבְדוּם וְלֹא תִזְבְּחוּ לָהֶם", הנה הכתוב כולל "לא תראו", יחד עם השתחואה, עבודה, וזביחה, שחייב מיתה. לפי זה, "לא תראו כו'", היינו שלא יעשה אותו עליו אלוה.

ובבא ב' במשנה, מבואר בסנהדרין (סג, א), דהמגפפו ומנשקו כו' אינו לוקה, דאינה עבודה מיוחדת, וכולם נלמדים מפסוק אחד, לכן הוא לאו שבכללות שאינו לוקה עליו, ולזה כתוב (לז) "ואת החוקים כו' שכולל חוקים, משפטים, תורה ומצוות, ועל הכל כתיב תשמרון לעשות שהוא כולל הכל, ועל זה כתוב "ולא תראו כו'", היינו ללאו שבכללות, דהיינו מגפפו ומנשקו כו' שהוא לאו ואינו לוקה.

ובבא ג' במשנה, מבואר בסנהדרין (סג, א), שהנודר בשמו והנשבע בשמו של עבודה זרה לוקה, מדכתיב (שמות כג, יג) "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ לֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ", ועל זה כתיב (לח) בפעם השלישית, והברית אשר כרתי כו' ולא תיראו כו'". וחילקן הכתוב בשלושה פסוקים, כיון שעונשן חלוק, שאם מקבלו כאלוה חייב מיתה, ואם מגפפו כו' עובר בלא תעשה ואינו לוקה, ואם נשבע בשמו לוקה.

[16] **תמצית דבריו: הא דכתיב במלכים-ב, יז שלושה פעמים "ולא תראו אלוהים אחרים", כיון שיש שלושה סוגים בעבודה זרה: א. כשמקבלו כאלוה חייב מיתה. ב. שעובד לפניו בעבודה שאינה מיוחדת עובר בלא תעשה. ג. נשבע בשמו חייב מלקות.**

דרמז על הנך שלשה דברים דחשיב במשנה פרק ד' מיתות (סנהדרין ס, ב) זה המקבלו עליו לאלוה, ואומר לו אלי אתה, דעל זה נסקל כעל זביחה והשתחוואה, וזה לא תיראו הראשון (פסוק לה). והמגפפו והמנשקו ומרחיצו, הוא אינו במלקות, דהוי לאו שבכללות (סנהדרין סג, א. רמב"ם עבודה זרה ג, ו), לכן כתוב (פסוק לז) והמצוה כו' תשמרון, ולא תיראו אלהים אחרים. ועל הנודר בשמו ונשבע בשמו, זה בלא תעשה ויש בו מלקות (סנהדרין סג, א) כפסק רבינו (עבודה זרה ה, י), על זה אמר (פסוק לח) ואת בריתי וכו' ולא תיראו אלהים אחרים בפעם השלישית. וחילקן מפני שהם עונשין חלוקין, ודו"ק[16].

[כט]

משך חכמה

פרשת וישלח פסקא כא - כט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' יא תשפ"ז טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@ybdaskal.com

❖❖❖❖

[כט - המשך]

מדוע לא כתוב במלכים על פסוק לז, העשה של לירא את ה'

והנה[17] על הנודר בשם עבודת גילולים, דמצוה לנדור ולשבע בשם השם יתברך (ספר המצוות לרמב"ם, עשה, ז), כמו שאמר (דברים ו, יג) ובשמו תשבע, לכן כתוב (פסוק לט) כי אם את ה' אלוקיכם תיראו. ועל עבודות שחייבין עליו מיתה, שהן בפנים, כתוב (פסוק לו) כי אם את ה' בכח גדול וכו' שהוציאן ממצרים לעבדו במדבר, לכן כתב (שם) אותו תיראו, ולו תשתחוו ולו תזבחו. אבל בשאר עבודות של כבוד, כמו מלביש ומנעיל וסך ומנשק, שהן אינן בפנים, ואינן שייכים להשם יתברך בלתי מושג בחוש ובלתי נראה, רק למשמשיו, כמו כיבד ורבץ בפני הארון [סוף ברכות (סג, ב)], [ולכן לא חייבה התורה מיתה רק אצל השתחוואה, אינו חייב בגוף הנעבד, שצריך שיהא מוחש, רק מכניע עצמו לפני מי שממליך עליו, וכי מתכוון לשמים, הרי לבו לשמים אף בסגיד לאנדרטא (סנהדרין סב, ב)] לכן לא כתוב כי אם ה' אלוקים תיראו, ודו"ק כי זה אמת בסייעתא דשמיא[18].

---

[17] [כט] בפסקא כח מפורש מדוע כתוב שלש פעמים "לא תראו אלוהים אחרים". ועל פי זה יתבאר עוד דבר, דיש לדקדק: א. מדוע בפסוק ל"ו כתוב העשה על פסוק ל"ה, וכן בפסוק ל"ט על פסוק ל"ח, ולעומת זאת על פסוק ל"ז, אין לאחריו פסוק של עשה לירא את ה'. ב. מדוע דוקא בפסוק ל"ו מזכיר שה' העלה את ישראל ממצרים.

ונראה על פי המבואר בפסקא כח, דבפסוק לח נתבאר שהוא על הנשבע בשם עבודה זרה, ועל זה כתוב בפסוק לט, לירא את ה', היינו שכנגד זה יש עשה לישבע בשם ה' (ספר המצוות לרמב"ם, עשה, ז), כמו שאמר (דברים ו, יג) ובשמו תשבע. ועל הכתוב בפסוק ל"ה העבודות המיוחדות שחייב עליהם מיתה, שהן עבודות פנים זביחה השתחואה כו', על זה כתוב העשה בפסוק ל"ו, שיש לעבוד את ה' בעבודות בית המקדש. ובזה מיושב מדוע דוקא בפסוק ל"ו מזכיר יציאת מצרים, כיון דבא לומר העשה של עבודת פנים, לכן מזכיר שהעלה אותם ממצרים כדי לעובדו במדבר.

אבל על פסוק ל"ז שהוא איסור של עבודה זרה שאין בה מלקות, והם כל עבודות חוץ של נישוק גיפוף וכדו', אין שייך כלל לכתוב עשה, כיון שאין שייך לה' עבודה כזו, שהיא של כבוד, כגון מנעילו מגפפו וכדו', אלא למשמשים של ה' יתברך, כגון לפני ארון ה', כדאיתא בברכות (סג, ב) "פתח רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי בכבוד אכסניא ודרש: ויברך ה' את עבד אדם (הגתי) בעבור ארון האלהים (שמואל-ב, ו, יא), והלא דברים קל וחומר: ומה ארון שלא אכל ושתה, אלא כבד ורבץ לפניו - כך, המארח תלמיד חכם בתוך ביתו, ומאכילו ומשקהו, ומהנהו מנכסיו - על אחת כמה וכמה" ע"כ.

דהטעם שהשתחוואה לעבודה זרה חייב עליה מיתה, ומגפף ומנשק דאינו אלא לא תעשה, והא לכאורה, השתחואה היא ממש כמו שמנשק ומכבד לעבודה זרה, כיון דמעשה ההשתחואה אינו חייב להיות בגוף הנעבד, ואינו צריך להיות עבודה מוחשית בנעבד כמכבד מנשק וכדו', אבל השתחואה הוא שמכניע עצמו למי שממליך עליו, לכן רק בהשתחואה מצינו דאמרו בש"ס (סנהדרין סב, ב ועוד) שאם משתחוה לפני עבודה זרה ולבו לשמים אינו עובד עבודה זרה, מה שאין כן מנשק וכדו', כיון שמנשק מכבד כו' הן עבודות בגוף הנעבד במוחש, ואפילו לבו לשמים הוי עובד עבודה זרה, כי במציאות הוא עובדה, אבל השתחואה היא עבודה שבלב, ולכן אם ליבו לשמים לא הוי עובד עבודה זרה.

[18] **תמצית דבריו: לא כתוב על פסוק לז העשה של לירא את ה', כיון שפסוק לו, מדבר מעבודה של גיפוף וכדו' שאינה שייכת אצל ה', ואינה דומה להשתחווה, דהטעם שהמשתחוה לעבודה זרה ולבו לשמים אינו עובד עבודה זרה, כיון שעבודת השתחואה אינה חייבת להיות בגוף הנעבד, ומוחשית אליו, אלא הוא שמכניע עצמו למי שממליך עליו, מה שאין כן שאר עבודות מוחשיות, כגון מנשקו מנעילו וכדו', ועבודות אלו אינם שייכות כלל לה' יתברך - בלתי מושג בחוש ונראה.**